

Täysistunto

Torstai 3.10.2019 klo 16.01—18.14

3.3. Suullinen kysymys oikeusvaltioperiaatteen toteutumisesta Euroopassa (Jussi Saramo vas)

Suullinen kysymys SKT 26/2019 vp

Suullinen kyselytunti

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Edustaja Saramo.

Keskustelu

16.38 **Jussi Saramo vas:** Arvoisa puhemies! EU:ssa on ollut todella huolestuttavaa kehitystä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien osalta. Erityisesti Unkarin ja Puolan oikeistohallitukset ovat ottaneet haltuunsa tiedotusvälineitä ja oikeuslaitosta. Unkarissa tiedotusvälineet on valjastettu täysin hallituksen propagandalle. Puolassa on vielä vapaatakin mediaa, mutta yleisradio on kaapattu hallituksen äänitorveksi. Vallassa pysyäkseen oikeistohallitukset ovat siirtäneet huomion pois omista teoistaan lietsomalla vihaa turvapaikanhakijoita kohtaan. Parhaillaan Puolan vaalikampanjassa suurimmaksi uhaksi puolalaisille on nostettu seksuaalivähemmistöt. Hiljentämällä kritiikkiä ja kaappaamalla oikeuslaitos mahdollistetaan myös korruptio. Suomenkin EU:lle antamat varat siirtyvät liian usein johtajien lähipiirien yksityisiin taskuihin.

On minusta upeaa, että meidän ministerimme ovat nyt pitäneet oikeusvaltiota esillä — kiitos siitä. Mutta koska nämä EU-sanktiot edellyttävät yksimielisyyttä, niin Puola ja Unkari pystyvät toisiaan tukemalla estämään ne. [Puhemies koputtaa] Kysynkin: mitä muita työkaluja meillä on, joilla me voimme ohjata [Puhemies koputtaa] näitä demokratiasta lipsuvia maita takaisin oikeusvaltion tielle?

16.39 **Pääministeri Antti Rinne** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeusvaltioperiaate on yksi niistä keskeisistä kulmakivistä, joilla on huolehdittu siitä, että Euroopassa on säilynyt rauha näitten instituutioiden toiminnan ajan. Se, että vakaus ja ihmisten hyvinvointi ovat kehittyneet, on hyvin pitkälle sen ansiota, että meillä on näitä arvopohjaisia kulmakiviä Euroopassa olemassa: riippumattomat tuomioistuimet, sananvapaus, demokratia, opposition toimintaoikeudet. Ne ovat kaikki niitä periaatteita, jotka vahvistuvat oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta. Ne ovat tavallisten kansalaisten suojaksi rakennettuja elementtejä.

Tällä hetkellä käydään kolmella tasolla, jotka ovat menneet vähän sekaisin tässä keskustelussa, keskustelua siitä, miten oikeusvaltioperiaatetta vahvistetaan:

Ensimmäinen taso on komission esitys siitä, miten tätä oikeusvaltiodialogia käydään jatkuvasti, jatkuvalla tavalla, jolla tuodaan esille sekä menestyksiä että ongelmia tässä oikeusvaltiokokonaisuudessa Euroopan unionin alueella.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2019 vp

Toinen on artikla 7:n mukainen menettely, jossa Puola on ollut ja jossa tällä hetkellä [Puhemies koputtaa] Unkari on ja joka tulee jatkumaan.

Kolmas asia liittyy ehdollisuuteen monivuotisen rahoituskehyksen ja budjetin osalta. Siinä Suomi on ajanut [Puhemies koputtaa] yksiselitteisesti komission esitystä eteenpäin, ja se näyttää nyt toteutuvan.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Myös ministeri Tuppurainen.

16.41 Eurooppaministeri Tytti Tuppurainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitos edustajalle kysymyksestä. Kun me puhumme EU:n oikeusvaltioperiaatteesta, niin me puhumme EU:n perusarvoista, niistä arvoista, jotka on kirjattu EU:n perussopimukseen. Me emme siis väittele mistään poliittisista mielipiteistä tai moraalista ihanteista vaan oikeusperustasta, jolle koko unioni on rakennettu. Sen vuoksi on täysin perusteltua, että Suomi on ottanut oikeusvaltioperiaatteen vaalimisen, yhteisten arvojen vaalimisen yhdeksi puheenjohtajakautensa kärkiasiaksi, [Ilkka Kanerva: Kyllä jo sitä ennen!] ja me teemme tämän rauhallisesti, diplomaattisesti ja rakentavasti ja etenemme monella raiteella, kuten pääministeri tässä kuvasi.

On tärkeää huomata, että kaikki ne toimet, joita Suomi pitää esillä, koskettavat kaikkia jäsenmaita yhtäläisesti, niin dialogin kehittäminen kuin sitten tämä monivuotisen rahoituskehyksen oikeusvaltiokytkeä, joka, edustaja Vikman, on etenemässä tällä hetkellä juuri siltä pohjalta kuin komissio alkuperäisessä esityksessään esitti.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Nyt pyydän niitä edustajia, jotka haluavat esittää tästä aihepiiristä lisäkysymyksiä, nousemaan seisomaan ja painamaan V-painiketta.

16.42 Sofia Vikman kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kokoomuksen pitkäaikainen tavoite on ollut oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen kytkeminen EU-rahoitukseen. Olemme tyytyväisiä siihen, että oikeusvaltioperiaate on yksi Suomen EU-puheenjohtajakauden päätavoitteita.

Nyt tämä hallituksen ja Rinteen malli on vesitetty kompromissi. Se koskee EU-tukien väärinkäyttöä ja korruptiota. Se ei edes koske oikeusvaltioperiaatetta, kuten oikeuslaitoksen riippumattomuutta. Tämä on tappio EU:lle ja pettymys Suomelle. Voi jopa kysyä, vaikuttiko pääministerin ennenaikainen lausunto, johon edellisessä kysymyksessä viittasin, tavoitteemme etenemiseen Suomen puheenjohtajuuskaudella. On hyvä, että tukien väärinkäyttöön nyt puututaan — seuraavaksi olisi luontevaa käydä varsinaisen aiheen eli oikeusvaltioperiaatteen loukkausten kimppuun. Pääministeri Rinne, edistääkö Suomen hallitus jatkossa oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen kytkemistä EU-rahoitukseen, [Puhemies koputtaa] vai onko hallitus tyytynyt vähempään tai jopa luopunut tavoitteestaan? Ovatko lausuntonne [Puhemies koputtaa] vaikeuttaneet Suomen tavoitteiden saavuttamista?

16.43 Pääministeri Antti Rinne (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Totean uudelleen tästä artiklasta 7, tästä oikeusvaltiodialogista, jota viedään eteenpäin, ja sitten kolmantena tästä ehdollisuudesta, joka liittyy monivuotiseen rahoituskehykseen ja budjettiin: Käytännössä tämä viimeksi mainittu tarkoittaa sitä, että ollaan viemässä eteenpäin täsmälleen se esitys, joka komissiolta on tullut, liittyen tähän ehdollisuuteen suhteessa budjettiin, ja se näyttää nyt ensimmäisen kerran valoisalta siinä mielessä, että se on toteutumassa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2019 vp

Siellä Unkari, Puola ja muut, jotka ovat haranneet vastaan tässä kysymyksessä, ovat valmiit hyväksymään tämän asian, viemään sitä eteenpäin.

Se oikeusvaltioperiaatteen kytkentä tähän tarkoittaa sitä, että jos on epäily siitä, että esimerkiksi tuomioistuinjärjestelmä tai syyttäjäjärjestelmä ei toimi kyseisessä maassa oikeusvaltioperiaatteen mukaan, niin rahahanat voidaan saman tien jäädyttää ja sen jälkeen on normaalit valitusmahdollisuudet Euroopan unionin tuomioistuimelle, mikä tuottaa läpinäkyväksi sen tilanteen, että oikeusvaltioperiaatetta tässä maassa ei nyt noudateta, komission tai neuvoston arvion pohjalta. Se johtaa käytännössä siihen, että tämä oikeusvaltiokytkentä [Puhemies koputtaa] tulee hyvin vahvasti tähän budjettiin ja monivuotisen rahoituskehysten ympärille rakennettua.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Siellä useampikin ministeri nostaa kättään. — Annetaan ministeri Henrikssonille, äsken jäi saamatta.

16.45 Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitos tästä tärkeästä kysymyksestä. Suomihan on saanut valtavan paljon kiitosta siitä, että olemme nostaneet oikeusvaltioperiaatteen meidän puheenjohtajuuskaudella keskiöön. Tästä on tullut paljon, paljon kiitosta, ja haluan sen välittää myös eduskunnalle. Meillä on oikeusministereitten kokous tulevana maanantaina. Siellä tullaan keskustelemaan muun muassa korruption torjunnasta, ja kun meillä oli epävirallinen oikeusministereitten ja sisäministereitten kokous täällä Helsingissä heinäkuussa, niin me keskustelimme ensimmäistä kertaa ylipäänsä EU:n oikeusministereitten kokouksessa oikeusvaltioperiaatteen tärkeydestä. Jokainen maa oli sitä mieltä, että tästä asiasta meidän pitää keskustella jatkossakin, ja se on mielestäni hienoa, että tällaisista palautetta on tullut.

Sitten vielä mitä tulee oikeuslaitoksen itsenäisyyteen ja tehokkuuteen, niin meillä on myös toisenlaiset välineet: meillä on niin kutsuttu EU justice scoreboard, jolla myös voidaan vertailla, [Puhemies koputtaa] miten oikeusvaltiokehitys tapahtuu kussakin EU-maassa, ja tätäkin kehitetään.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Mennään kysymyksissä eteenpäin.

16.46 Arto Satonen kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä oikeusvaltioperiaatteen puolustaminenhan todella liittyy vahvasti meidän puheenjohtajaohjelmaamme, ja on erittäin tärkeää, että se viedään nyt eteenpäin. Täytyy sanoa, että vaikka olen aika pitkään tätä asiaa seurannut, en ole vielä päässyt kyllä ihan täysin selville siitä, mitä tässä nyt on saavutettu. Niinpä kysyn vielä: Onko nyt niin, että kun tämä artikla 7:n mukainen menettely ei ole tehonnut suhteessa Puolaan eikä todennäköisesti tehoa myöskään suhteessa Unkariin, pystytäänkö näitä rahoituskehyksiä käyttämällä takaamaan se, että esimerkiksi Unkarissa ja Puolassa oikeuslaitos toimii riippumattomasti, siellä on oppositiolla toimintaedellytykset, siellä on sanomalehdillä vapaat toimintaedellytykset — että me saavutamme ne tavoitteet, joita me tässä haluamme? Johtaako tämä nyt siihen? Sen haluaisin kuulla pääministeriltä.

16.47 Pääministeri Antti Rinne (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Satonen, näitä tavoitteita Suomi vie eteenpäin näillä kolmella eri kokonaisuudella, jotka komission esitysten pohjalta ovat EU:ssa keskustelun kohteena.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2019 vp

Tämä esitys oikeusvaltiodialogista ylipäätään tulee läpi mennessään tarkoittamaan sitä, että Euroopan unionissa käydään jatkuvasti keskustelua siitä, miten oikeusvaltioperiaate toteutuu jäsenmaissa. Jos on hyvää kehitystä, se tulee läpinäkyväksi. Jos on huonoa kehitystä, se tuodaan läpinäkyväksi. Tätä kautta synnytetään painetta sen suhteen, että näitä esittämiänne asioita voidaan viedä eteenpäin.

Sitten on tämä artikla 7:n mukainen menettely, joka ei ole valitettavasti Puolan toimintaan vaikuttanut, vaikka sitä on kaksi kertaa pidetty kuulusteluissa tämän asian ympäriltä. Nyt Unkari joutuu toiseen kuulemiseen tämän asian ympäriltä. Toivon, että Unkari ottaa asioissa vaarin. Puolakin otti joitakin asioita huomioon.

Tämä kolmas asia eli tämä ehdollisuus suhteessa tähän budjettiin tulee tarkoittamaan [Puhemies koputtaa] joitakin osia nykyistä tilannetta paremmiksi. Ei kaikkia, valitettavasti.

16.48 Eurooppaministeri Tytti Tuppurainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Rahoituskehysneuvotteluita on käyty nyt johdollani, ja kaiken aikaa työn alla on ollut EU-varojen kytkentä oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen juuri siinä muodossa kuin EU:n komissio esitti alkuperäisessä esityksessään vuonna 2018. Sitä työryhmissä on viety tietysti koko ajan eteenpäin, mutta tavoite on varmistaa se, että unionin budjettia suojellaan laajamittaisilta oikeusvaltion puutteilta. Tämä on uusi työkalu, ja tämä tulee merkittäväällä tavalla lisäämään EU-välineitä oikeusvaltiotyökalupakissa. Ja siinä on juuri se lisäarvo. Se puuttuu sellaisiin väärinkäytöksiin, jotka ovat yksittäisiä kelmejä laajempia eli liittyvät oikeusvaltion toimivuuteen, ja kyllä me tätä kautta voimme kiristää ruuvia, jäädättää varoja niissä maissa, joissa oikeusvaltioperiaatteet eivät toteudu.

Sen lisäksi meillä on muita välineitä, kuten pääministeri kuvasi. Me etenemme, teemme työtä usealla saralla. Teemme parhaamme ja tunnustamme sen, että puoli vuotta on lopulta aika lyhyt aika saada lopullisia muutoksia aikaan yhteiskunnissa, kuten Puolassa ja Unkarissa. Mutta teemme oman osamme.

16.49 Jani Mäkelä ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Todellakin puoli vuotta on lyhyt aika, ja nyt tämä puheenjohtajakautemme on hallituksen toimesta käytännössä tuhlattu. Kun Suomen pitäisi puhua teollisuuden kilpailukyystä, väylähankkeista, maataloudesta ja puolustaa pienten maiden itsemääräämisoikeutta, niin mitä tekee hallitus? Yrittää tartuttaa koko Eurooppaan ilmastopaniikin ja vouhotuksen ja hyökkää muita maita vastaan tämän poliittisen oikeusvaltiokehityksensä nimissä. Nyt tämä peli loppui. Muut maat ilmoittivat, että oikeusvaltiolla ei tehdä politiikkaa, vaan turvataan varojen käyttöä ja torjutaan korruptiota. Näin on hyvä ja oikein.

Kysynkin hallitukselta: Aiotteko tästä nöyryytyksestä viisastuneena käyttää Suomen vähäisen puhevallan jatkossa meille tärkeiden asioiden puolustamiseen? Hankitteko meille Euroopasta liittolaisia vai vihamiehiä? [Eduskunnasta: Hyviä kysymyksiä!]

16.50 Pääministeri Antti Rinne (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä en tunnista edustaja Mäkelän puheenvuorosta mitään totuudenmukaista sitä kohtaan, mitä itse olen havainnut eurooppalaisten päämiesten kanssa keskustellessa. Itse asiassa käytännössä Suomea on kiitetty todella vahvasti siitä panoksesta, jonka Suomi on puheenjohtajakaudellaan jo tähän mennessä koko tähän komission uuden strategian jalkauttamiseen ja EU:n uuden strategian jalkauttamiseen laittanut. Siihen kuului juuri se, mitä kuvasitte: uudenlai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2019 vp

sen elinkeinorakenteen vahvistaminen, koulutuksen vieminen eteenpäin, pysyvien, hyvien työpaikkojen synnyttäminen Eurooppaan kestäväällä tavalla, ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Tämä on äärimmäisen tärkeä Suomen puheenjohtajakauden tavoite, jota viedään vahvasti eteenpäin, ja itse asiassa paljon, paljon tulee kiihosta, niin että voitte olla rauhassa.

16.51 Sinuhe Wallinheimo kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suomi hoitaa nyt EU:n puheenjohtajuutta kolmatta kertaa. Kaksi ensimmäistä meni erinomaisesti, sanalla sanoen tämä kolmas on kyllä lähtenyt aika kangerrellen liikkeelle. [Välihuutoja vasemmalta] Tuorein tapaus tästä nähtiin Unkarissa, mitä muun muassa politiikan tutkimuksen professori Markku Jokisipilä on kuvannut melkoiseksi pannukakuksi. Perinteisesti Suomen vahvuus EU-puheenjohtajuuksien hoitamisessa on ollut se, että siellä olemme yhtenäinen joukkue, joka toimii yhdessä kompromisseja hakien ja diplomatian keinoja käyttäen. Nyt Euroopassa on syntynyt kuva, että Suomi on puheenjohtajamaana melko arvaamaton. Tämä ei ole kestävää politiikkaa.

Haluaisin kysyä pääministeri Rinteeltä: olisiko parempi toimia kansainvälisissä yhteyksissä ministeri Tuppuraisen sanoin maltillisemmin ja diplomaattisemmin ja olla näin edesauttamassa Suomen linjaa?

16.52 Pääministeri Antti Rinne (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Edustaja Wallinheimo, Suomi on toiminut rauhallisesti, diplomaattisesti ja asioita eteenpäin vieden, keskustellen, aivan niin kuin kuvasitte, että pitäisikin tehdä.

Jos tällä hetkellä miettii niitä yhteistyötahoja, joittenka kanssa on viety Euroopan unionin asioita eteenpäin, niin yksi keskeinen yhteistyökumppanikokonaisuus ovat nettomaksajat, joittenka kanssa ollaan haluttu viedä oikeusvaltioperiaatetta, ilmastonmuutokseen liittyvää kokonaisuutta ja myös maahanmuuttoon liittyvää kokonaisuutta kaikkien eurooppalaisten näkökulmasta oikeaan suuntaan ja hyvään suuntaan. Niin kuin sanoin, on itse asiassa kiitetty kovin paljon sitä työtä, mitä Suomi yleisten asioiden neuvostossa ministeri Tuppuraisen johdolla ja muuten sekä alakohtaisissa neuvostoissa että myös Eurooppa-neuvostossa on tehnyt näissä asioissa. Voitte olla vakuuttunut, että Suomen tästäkin puheenjohtajakaudesta tulee kuvaamallanne tavalla ensimmäisen ja toisen kauden jälkeen erittäin menestyksellinen.

16.53 Eurooppaministeri Tytti Tuppurainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Poliittika kuuluu tähän saliin, ja siksi sallittakoon tämä edustaja Wallinheimonkin puheenvuoro. Minusta siinä kuulosti kyllä hieman kokoomuksen pettymys, ettei se itse ole nyt hoitamassa tämän hallitusohjelman mukaisesti tätä eurooppapolitiikkaa, jossa toimimme aktiivisesti ja avoimesti EU:n eturivissä, niin kuin pääministeri Rinne on sanonut. Sillä tavalla me toimimme: vahvistamme EU:n yhtenäisyyttä, vahvistamme EU:n toimintakykyä, koska me tarvitsemme unionia, joka pystyy ratkomaan globaaleja kriisejä kuten ilmastokriisi, eriarvoisuus, kasvavat konfliktit suurvaltojen välillä. Tähän pääministeri Rinteen hallitusohjelma on rakennettu, ja siihen myös meidän EU-puheenjohtajuutemme nojaa, ja hyvää palautetta on tullut muilta jäsenmailta. Kyllä meitä pidetään pragmaattisina ja rauhallisina, ratkaisukeskeisenä jäsenmaana, jolle uskotaan muun muassa niinkin vakavia ja vaikeita asioita kuin monivuotisen rahoituskehityksen neuvottelu. Tältä osin viemme työtä eteenpäin, mutta ei tämä EU-politiikka mikään soolosuoritus ole, kyllä tässä tarvitaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2019 vp

myös muiden maiden suopeutta. Tällä hetkellä jännitteitä on paljon pinnalla, mutta onneksi me suomalaiset olemme siellä tuomassa [Puhemies koputtaa] tällaista rauhallista järjen ääntä.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja vielä aiheen esille nostanut edustaja Vikman.

16.54 Sofia Vikman kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos Suomi toimii EU-puheenjohtajana harkiten ja maltilla, kuten pääministeri täällä totesi, niin miten sitten on mahdollista, että Euroopan komissio joutuu korjaamaan Suomen pääministerin lausuntoja?

Vielä Rinteen lausuntoihin, ne nimittäin herättävät huomiota laajemminkin kuin vain EU-keskusteluissa: Tänään saimme lukea muun muassa Suomen Kuvalehdestä energiapolitiikan linjaukset, joista jää kyllä pohtimaan, onkohan hallitus näistä tietoinen — siis muu hallitus Rinteen lisäksi. Rinne nimittäin totesi: ”Turpeen verotus kuuluu energiaverouudistukseen. Turpeen tuki tulee poistumaan sieltä.” Keskustan ryhmä ehätti jo puheenjohtajansa suulla toppuuttelemaan, että turveasiasia tarkastellaan ensi vuonna [Puhemies koputtaa] osana yritystukia. [Välihuutoja] Kysynkin energia-asioista vastaavalta ministeriltä: Pitäkö pääministerin lausuma tässä paikkansa? Tuleeko turpeen tuki poistumaan? Onko asia siis jo päätetty, [Puhemies koputtaa] kuten pääministerin sitaatti sanoo?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: No niin, pääministeri itse on käsi pystyssä. — Olkaa hyvä.

16.56 Pääministeri Antti Rinne (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä on mielenkiintoinen keskustelu, kun yhdistetään useita asioita, joista syntyy hirveä sekamelska myöskin kokoomuksen kysyjän toimesta.

Jos haluan vastata tähän ensimmäiseen kysymykseen liittyen näihin väitettyihin selityksiin komission puolelta, niin ne eivät ole mitään selityksiä, vaan komission tiedottaja totesi siihen, että ei ole muutettu minkäänlaisia aikarajoja komission toimesta, ja sehän pitää paikkansa. Ei kukaan ole koskaan väittänyt, että on muutettu joitakin aikarajoja, vaan todettiin presidentti Macronin kanssa, että olisi tärkeää saada Britannian esitykset syyskuun loppuun mennessä, jotta niistä voidaan tehdä laillisuusarviointi. Ei ollut missään tapauksessa kenenkään tarkoituksena muuttaakaan mitään aikarajoja vaan painostaa Britanniaa tekemään esitykset, jotta voidaan suojata tavallisia eurooppalaisia, tavallisia suomalaisia siltä taloudelliselta uhkalta, mikä on tulossa kovasta brexitistä.

Kysymyksen käsittely päättyi.